

**Παναγιώτα Σαράφη, Εκπαιδευτικός, Ερευνήτρια, Μεταφράστρια.
Ομιλία στην εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου «Βροχή και Λιακάδα».
Πολυχώρος Εκδόσεων Καλέντη, 17 Μαΐου 2019.**

Κυρίες και κύριοι,

Φίλες και φίλοι,

Αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για εμένα η συμμετοχή μου στην παρουσίαση του νέου μεταφραστικού σταθμού του Γιάννη Θηβαίου. Τιμή και χαρά παράλληλα αφού, πέρα από τη φιλία που με συνδέει, τα τελευταία χρόνια, με τον καταξιωμένο μεταφραστή, συνυπάρχω σήμερα στο ίδιο πάνελ με εκλεκτές προσωπικότητες ανάμεσα στις οποίες και ο καθηγητής Δημήτρης Φίλιας με τον οποίο συμπορεύομαι πνευματικά αφού, εκτός των άλλων, διευθύνει την διδακτορική διατριβή που εκπονώ στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου με θέμα τις ελληνικές μεταφράσεις της Μαργκερίτ Ντυράς.

Πάντα όταν καλούμαι να μιλήσω ή να γράψω κάτι που να σχετίζεται με απόδοση στα ελληνικά γαλλικού λογοτεχνικού έργου, τα αισθήματα που με διακατέχουν είναι πλούσια και ανάμεικτα. Από τη μια η γαλλική γλώσσα και λογοτεχνία με τα νάματα των οποίων μεγάλωσα, σπούδασα και σήμερα διδάσκω, μεταφράζω και ερευνώ. Από την άλλη, η μητρική μου γλώσσα, η ελληνική, αυτή η μοναδικού πλούτου και πλαστικότητας πολιτισμική χοάνη που υποδέχεται στο μετάφρασμα έναν άλλο γλωσσικό κώδικα, τον γαλλικό. Πνευματικές συγγένειες, αλληλοεπιδράσεις, συμπόρευση, συνύπαρξη, αλληλοσυμπλήρωση δυο πολιτισμικών παραμέτρων με τόσα κοινά στοιχεία στο διάβα τουλάχιστον των τελευταίων τριών εκατονταετιών. Μια διαχρονικότητα συνεπής σε αρχές και τάσεις, σε επιλογές και σε συνδημιουργίες.

Ζακ Πρεβέρ λοιπόν και Γιάννης Θηβαίος ή καλύτερα, Γιάννης Θηβαίος και Ζακ Πρεβέρ αφού ο Έλληνας μεταφραστής συναντά τον “ζωγράφο της γαλλικής σύγχρονης ποίησης” όπως χαρακτηρίστηκε από τον

Πικάσο. Μια σύντομη αναφορά στους βασικότερους σταθμούς του έργου του Πρεβέρ θα μας επιτρέψει να γνωρίσουμε καλύτερα τον Γάλλο δημιουργό αλλά και να κατανοήσουμε τη σημασία της νέας μεταφραστικής επιλογής του Γιάννη Θηβαίου.

Ο Πρεβέρ γεννιέται στις 4 Φεβρουαρίου 1900 στην πόλη Νειγύ επί του Σηκουάνα. Από το 1907, η οικογένεια θα εγκατασταθεί στο Παρίσι όπου και ο μικρός Ζακ θα περάσει τα παιδικά του χρόνια. Θα μεγαλώσει σε μια μικροαστική θρησκευόμενη οικογένεια αλλά, από τη μια πλευρά η μητέρα του Σούζαν τον μπει στο διάβασμα, ενώ από την άλλη, ο πατέρας του, Αντρέ, κριτικός του θεάτρου, του δείχνει τον δρόμο προς τη γραφή. Εκείνο που βέβαια εκπλήσσει τον βιογράφο του Πρεβέρ αλλά και τον αναγνώστη, ερευνητή και μεταφραστή του έργου του, είναι ότι ολοκλήρωσε μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και εγκατέλειψε το σχολείο μόλις πήρε το Certificat d'études. Πρόκειται δηλαδή για σχετικά σπάνια περίπτωση λογοτεχνικής προσωπικότητας, η οποία δεν θα βασίσει την πορεία και δεν θα συναρτήσει τη γραφή της με την κατάκτηση στιβαρής ακαδημαϊκής παιδείας.

Γύρω στο 1925, ο Πρεβέρ θα συμμετάσχει στο κίνημα των σουρεαλιστών μαζί με γνώριμους από τον στρατό, ανάμεσα στους οποίους και ο Ρεϊμόν Κενό. Ένα ανεξάρτητο όμως πνεύμα όπως αυτό του Πρεβέρ δεν θα μπορούσε να ενταχθεί σε μια τέτοια ομάδα ή, τουλάχιστον, δεν θα μπορούσε να παραμείνει για πολύ κάτω από την αύρα επιρροής της. Έτσι, το 1930 ασκεί κριτική στον πατέρα του Υπερρεαλισμού Αντρέ Μπρετόν και εγκαταλείπει το κίνημα αυτό. Από νωρίς λοιπόν, ο Πρεβέρ δείχνει, θα λέγαμε, ταγμένος, λόγω ιδιοσυγκρασίας, στη δημιουργία ενός προσωπικού έργου άλλοτε με τόνους τρυφερότητας κι άλλοτε με αποχρώσεις καταδίκης της ανθρώπινης καταπίεσης.

Στη διάρκεια της δεκαετίας 1935- 1945, θα ξεδιπλώσει το πηγαίο του ταλέντο συγγραφής σεναρίων και διαλόγων των πιο μεγάλων ταινιών του γαλλικού κινηματογράφου συμβάλλοντας καίρια στη διαμόρφωση του γαλλικού ποιητικού ρεαλισμού. Ας αναφέρουμε ενδεικτικά την ταινία του Ζαν Ρενουάρ "Το έγκλημα του κυρίου Λανζ" (1935), "Το λιμάνι των απόκληρων" του Μαρσέλ Καρνέ (1938) όπως και δύο

ακόμα κινηματογραφικά έργα που επίσης σκηνοθέτησε ο Καρνέ, το “Ξημερώνει” (1939) και “Οι επισκέπτες της νύχτας” (1941).

Το 1945, κυκλοφορεί την πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο “Paroles” (“Λόγια” ή, αν θέλετε, “Κουβέντες”, όπως προτιμούν ορισμένοι μεταφραστές). Έργο ωριμότητας, με διαμορφωμένη την προσωπική κατεύθυνση του δημιουργού, η συλλογή αυτή θα πουλήσει δύο εκατομμύρια αντίτυπα και, σύμφωνα με έγκυρους μελετητές, θα ασκήσει ουσιαστική επιρροή στην κατοπινή ποίηση. Θεωρήθηκε μάλιστα πρόγονος της αμερικανικής ποίησης “μπιτ” της δεκαετίας του 50. Δύο χρόνια αργότερα, το 1947, εκδίδει τις “Ιστορίες για άτακτα παιδιά” και το 1949 τους “Εραστές της Βερόνας”. Το 1950, θα εκδοθούν “Τα ζώα” και το 1951 η ποιητική συλλογή “Θέαμα” και ο “Μεγάλος χορός της άνοιξης”. Θα ακολουθήσουν τα “Γράμματα από τα νησιά Μπαλαντάρ” και “Γκινιόλ” το 1952 και “Όπερα του φεγγαριού” το 1953.

Η οριστική εγκατάστασή του στο Παρίσι το 1955 στη συνοικία των καλλιτεχνών στη Μονμάρτρη θα συνοδευτεί με την έκδοση του βιβλίου του “Lapluie et le beau temps” που μας προσφέρει σήμερα σε ελληνική μετάφραση ο Θηβαίος με τον τίτλο, “Βροχή και λιακάδα”. Θα ακολουθήσουν οι “Ιστορίες” (1963), η συλλογή “Fratras” (1963) και τα “Δέντρα” το 1966. Ο Πρεβέρ θα φύγει από τη ζωή στις 7 Απριλίου 1977 στο Ομονβίλ-λα-πετίτ της Νορμανδίας όπου είχε αγοράσει σπίτι το 1971.

Ο Πρεβέρ ήταν πολύ αγαπητός στο ελληνικό κοινό και η λογοτεχνική του τύχη – υποδοχή στην Ελλάδα μέσα από αναγνώσεις έργων του, αναφορές σε αυτά αλλά κυρίως μεταφράσεις του στα ελληνικά, μαρτυρούν τη διαχρονική αξία της γραφής του. Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη σημασία της σημερινής μεταφραστικής προσφοράς του Θηβαίου, που έρχεται στη δύση της δεύτερης δεκαετίας του εικοστού πρώτου αιώνα, θα πρέπει να θυμίσουμε ότι ο Πρεβέρ απασχόλησε νωρίς τους ελληνικούς μεταφραστικούς κύκλους, τόσο λόγω της ιδιαιτερότητας της γραφής του όσο και επειδή το ποιητικό είδος, παρά την δυσκολία απόδοσής του σε άλλο γλωσσικό κώδικα, αποτελούσε πάντα μια όμορφη πρόκληση, κυρίως μάλιστα όταν κάνουμε λόγο για γαλλική ποίηση η οποία άσκησε και ασκεί σημαντική επίδραση και στην ελληνική ποιητική δημιουργία.

Η εκδοτική τύχη του Πρεβέρ στην Ελλάδα είναι αντίστοιχη αρκετών Γάλλων ποιητών. Εμφανίζονται δηλαδή ποιήματά του τόσο σε Ανθολογίες Γαλλικής Ποίησης όσο και σε αυτόνομους τόμους που αποτελούν μεταφράσεις στα ελληνικά ποιητικών συλλογών του ή άλλων έργων του. Στην πρώτη ομάδα, ας σημειώσουμε ενδεικτικά μεταφρασμένα ποιήματα του Πρεβέρ σε τρεις σημαντικές ανθολογίες στη δεκαετία του 1960:

- Πρώτα στην “Ανθολογία της ευρωπαϊκής και αμερικανικής ποιήσεως” που εκδόθηκε το 1962 στην Αθήνα από τον οίκο “Συμεωνίδα” σε μετάφραση Κλέωνα Παράσχου.
- Στη συνέχεια στην “Ανθολογία γαλλικής ποιητικής πρόζας 1753- 1929” που εκδόθηκε το 1967 στην Αθήνα από τον “Δίφρο” σε μετάφραση Σταύρου Καρανάτση.
- Τρίτον, στην Ανθολογία με τίτλο “Γάλλοι ποιητές του εικοστού αιώνα” που εκδόθηκε στη Λεμεσό από τον οίκο Ζαβαλή το 1969 σε μετάφραση Μίμη Ιακωβίδη.

Παρουσία όμως ποιημάτων του Πρεβέρ σε ελληνική απόδοση έχουμε και σε Ανθολογίες γαλλικής ποίησης ή σε συλλογικούς τόμους δίπλα σε άλλους μεταφρασμένους ξένους ποιητές. Ενδεικτικά αναφέρω τους τέσσερεις σημαντικότερους τόμους στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980:

- Τα “Φύλλα γαλλικής ποίησης του 20 ου αιώνα”, τόμος που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1981 από τις εκδόσεις “Σπηλιώτης” σε μετάφραση Γιώργου Καραβασίλη.
- Την Ανθολογία με τίτλο “Ηχώ – Ποιήματα” σε μετάφραση Αντρέα Καραντώνη από τις εκδόσεις “Γνώση” το 1982.
- Την ίδια χρονιά, 1982, από τις εκδόσεις “Πρόσπερος”, ο Τάσος Κόρφης εντάσσει μεταφράσεις του Πρεβέρ στον τόμο “Συνυπάρξεις”. Επιτρέψτε μου εδώ να σημειώσω ότι στον τόμο αυτό, ο Πρεβέρ παίρνει θέση δίπλα σε ονόματα όπως του Χόρχε Λούις Μπόρχες και του Τζουζέπε Ουγκαρέτι.
- Τέλος, σημειώνω την “Ανθολογία γαλλικής ποίησης. Από τον Μπωντλαίρ ως τις μέρες μας” που εκδόθηκε στη Αθήνα το

1988 από τον “Καστανιώτη” σε μετάφραση Χριστόφορου Λιοντάκη. Η ανθολογία αυτή επανακυκλοφόρησε το 2009.

Ας επισημανθεί επίσης, παρουσία μεταφρασμένων ποιημάτων του Πρεβέρ, στη δύση του εικοστού αιώνα, στον τόμο με τίτλο “Τα ερωτικά των Γάλλων κλασικών ποιητών” που κυκλοφόρησε στην Αθήνα το 1997 από τον οίκο “Ενάλιος” σε μετάφραση Βασίλη Λαζανά.

Και μετά όμως το 2000, ο Πρεβέρ εντάσσεται σε συλλογικούς τόμους, γεγονός που αποδεικνύει το διαρκώς ανανεούμενο ενδιαφέρον για τη γραφή του. Ενδεικτικά θα αναφέρω τον αξιόλογο τόμο που εκδόθηκε από τον οίκο Σοκόλη το 2006 με τίτλο “Επιλογές από την ξένη ποίηση” και στον οποίο ο Πέτρος Δήμας εντάσσει μεταφράσεις του, τού Πρεβέρ δίπλα σε ονόματα όπως του Γκαίτε, του Μίλος και του Χιμένεθ. Την αμέσως επόμενη χρονιά, 2007 καθαρά γαλλική ποιητική υπόθεση στον τόμο με τίτλο “Στη μοναξιά του Παρισιού” όπου ο Ευριπίδης Κλεόπας δίνει θέση σε μεταφρασμένα ποιήματα του Πρεβέρ δίπλα στον Αραγκόν, τον Ελυάρ, τον Μπρετόν και τον Μπονφουά. Τέλος, το 2009, οι εκδόσεις Καστανιώτη πρόσφεραν στο αναγνωστικό κοινό τον τόμο “Ανθολογία γαλλικής ποίησης” σε ένα συλλογικό μεταφραστικό έργο που επιμελήθηκε ο Χριστόφορος Λιοντάκης. Εδώ, ο Πρεβέρ φιγουράρει δίπλα στον Μπωντλαίρ, τον Μαλλαρμέ, τον Βερλαίν, τον Ρεμπώ, τον Κλωντέλ, τον Βαλερύ, τον Ζουβ, τον Ελυάρ και τον Πεγκύ.

Σε επίπεδο αυτόνομων – αυτοτελών τόμων, σύμφωνα τουλάχιστον με την μέχρι σήμερα προσωπική μου έρευνα καταγραφής, έχουν εκδοθεί δέκα τόμοι με μεταφράσεις έργων του Πρεβέρ. Οι τόμοι αυτοί είναι οι εξής :

1. Το “Paroles” εκδόθηκε πρώτα το 1971 στον τόμο με τίτλο “Λόγια και άλλα” από τις εκδόσεις “Νεφέλη” σε μετάφραση Δημήτρη Καλοκύρη και δύο χρόνια μετά, το 1973, σε μετάφραση Μιχάλη Μειμάρη με τον τίτλο “Κουβέντες” από το “International Book Club Hellas” και επανεκδόθηκε από τον Καστανιώτη το 1994.

2. “Μύθοι για άτακτα παιδιά ” (Contes pour enfants passages) σε μετάφραση Ναπολέοντα Καρσαλιάκου. Εκδόθηκε στην Αθήνα το 1979 από τον “Κέδρο ”.
3. “Γράμμα από τα περιπλανώμενα νησιά ” (Lettres des îles Baladars), μετάφραση Νίκου Διαμαντίδη, Αθήνα, εκδόσεις Τεκμήριο, 1979.
4. Ο τέταρτος αυτοτελής τόμος με τίτλο “Jacques Prevert. Επιλογή από το έργο του” σε μετάφραση Δημήτρη Καλοκύρη, εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1980 από τις εκδόσεις “ Εγνατία ”.
5. Δυο χρόνια αργότερα, το 1982, εκδίδεται στην Αθήνα από τη “Νεφέλη” το “Θέαμα και ιστορίες” (Spectacles Histoires) σε μετάφραση Γιάννη Βαρβέρη.
6. Την ίδια χρονιά (1982), οι εκδόσεις “Θεωρία” στην Αθήνα θα μας προσφέρουν τον τόμο με τίτλο : “Jacques Prevert. Ποιήματα ” σε μετάφραση Βαγγέλη Χατζηδημητρίου.
7. Το 1986, θα πάρει τη σκυτάλη η Μάγδα Οικαλιώτου μεταφράζοντας “Το ψάρεμα της φάλαινας” (L'arche de la baleine) για τις εκδόσεις “Οδυσσέας”.
8. Το 2002, στην Αθήνα, από τις εκδόσεις “Μπιλιέτο”, ο Γιάννης Θηβαίος πρόσφερε τις “Εισόδους και Εξόδους ” (Entreées et sorties).
9. Το 2006, ο Βαγγέλης Χατζηδημητρίου μας προσφέρει σε μετάφραση τον τόμο με τίτλο “Το μεγάλο ποτέ” από τις εκδόσεις “Ελεύθερος τύπος” όπου υπάρχουν μεταφρασμένα κείμενα του Πρεβέρ από διάφορα βιβλία του.

10. Να σημειώσουμε, τέλος, το βιβλίο με τίτλο “Αυτός ο έρωτας που εκδόθηκε το 2014 από τις εκδόσεις “Μάτι” στο οποίο η Κωνσταντίνα Γεωργιάτσου μας προτείνει επίσης απάνθισμα από κείμενα του Γάλλου συγγραφέα.

Έχοντας λοιπόν σήμερα στα χέρια μας τον τόμο “Βροχή και λιακάδα”, διαπιστώνουμε την αξία και τη σημασία της νέας μεταφραστικής προσφοράς του Θηβαίου ο οποίος, διαπιστώνοντας τη σημαντική ήδη παρουσία του Πρεβέρ στην Ελλάδα, μας αποκαλύπτει μια ακόμα σημαντική πτυχή της γραφής ενός γνωστού, αγαπητού και αναγνωρισμένου από το ελληνικό κοινό Γάλλου δημιουργού του εικοστού αιώνα. Δεν πρόκειται λοιπόν καθόλου για τυχαία επιλογή. Μαγεμένος από την πολυσχιδή προσωπικότητα από τη μια και την χρήση της καθημερινής γλώσσας από τον Πρεβέρ από την άλλη, αλλά επίσης αντιλαμβανόμενος τη διαχρονικότητα της γραφής και την καθιέρωσή του ως σημαντικού λαϊκού ποιητή του αιώνα του, ο Θηβαίος επιλέγει το βιβλίο “Larluie et le beau temps” και το μεταφράζει με τον ευρηματικό τίτλο “Βροχή και λιακάδα”.

Το βιβλίο προλογίζει η καταξιωμένη συγγραφέας Μάρω Βαμβουνάκη με ένα μεστό κείμενο που έχει τίτλο « Ο μυστικισμός των “μικρών ” και των “τίποτα ” » και αποτελεί έναν ύμνο στη γραφή του Πρεβέρ στις σελίδες του οποίου, όπως λέει χαρακτηριστικά, “τα ανόητα γίνονται νόημα , τα μικρά μεγάλα , τα σπαράγματα όλων “. Το κείμενο όμως της Βαμβουνάκη, αποτελεί και εγκώμιο του μεταφραστή Γιάννη Θηβαίου ο οποίος, παραθέτω, “με ασκητική ταπείνωση μπορεί και μαζεύει πίσω το εγώ του και αφήνει τον Πρεβέρ να βγει σαρωτικός στη σκηνή των σελίδων και να κάνει τα δικά του μαγικά νούμερα ”.

Ολοκληρώνοντας τα όσα λίγα είχα να πω σήμερα σχετικά με το νέο αυτό σημαντικό σταθμό του Γιάννη Θηβαίου και πριν λάβει το λόγο ο καθηγητής Δημήτρης Φίλιας, επιτρέψτε μου να πω δυο λόγια για το περιεχόμενο του βιβλίου “Βροχή και λιακάδα”. Πρόκειται για την τέταρτη ποιητική συλλογή του που εκδόθηκε το 1955 και στην οποία μιλάει για τα πάντα αλλά και για το τίποτα. Είναι δύσκολο να κάνεις λόγο για κοινό θέμα ή λογοτεχνικό είδος γραφής στο

“Larluieetlebeautemps”! Θέματά του, μεταξύ άλλων, το Παρίσι, ο χρόνος, η αγάπη, ο έρωτας, η ζωή αλλά και η αγριότητα του πολέμου όπου η πένα του δείχνει να έχει στοιχεία στράτευσης. Πενήντα οκτώ αναπάντεχα κείμενα διαφορετικής δομής και μορφής και έκτασης, από δυο και τρεις γραμμές, έως δυο ή τρεις σελίδες, κείμενα σε ελεύθερο στίχο, σε πρόζα, ακόμα και μικρά θεατρικά ή σκετς. Γραφή ιδιαίτερη που κινείται ανάμεσα σε λυρισμό, ρεαλισμό και υπερρεαλισμό παρασύροντας όμορφα αναγνώστη, μελετητή και μεταφραστή σε μια ξέφρενη πορεία δίχως νόρμες και όρια. Ορισμένα από αυτά τα κείμενα είχαν γραφεί πριν από τον πόλεμο, άλλα πιο κοντά στην επικαιρότητα και άλλα που είχαν ήδη κάνει την πρώτη τους εμφάνιση σε αφιερώσεις βιβλίων ή σε εκθέσεις.

Κλείνω εδώ ευχαριστώντας και πάλι τον Γιάννη Θηβαίο για την ευγενική του πρόταση να μιλήσω κι εγώ απόψε για το νέο του σημαντικό μεταφραστικό σταθμό. Τον ευχαριστώ όμως και για όλη του την προσφορά σε εμάς τους νεότερους που δίκαια τον θαυμάζουμε ως άνθρωπο και ως δημιουργό.

Παναγιώτα Γ. Σαράφη

Εκπαιδευτικός-Ερευνήτρια-Μεταφράστρια

Υποψήφια Διδάκτωρ

στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας

του Ιονίου Πανεπιστημίου